

**СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ ПЛАНОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА
ДЕРЕВООБРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ РОЗТАШОВАНОГО В С. ГОРОДОК,
РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ У КОНТЕКСТІ НОРМ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ОЦІНКУ
ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ»**

Д.В. Стефанишин^{1,2}, В.М. Корбутяк², Д.Е. Бенатов³

¹*Інститут телекомунікацій і глобального інформаційного простору НАН України
Чоколівський б-вар, 13, Київ, 03186, Україна*

²*Національний університет водного господарства та природокористування
вул. Соборна, 11, Рівне, 33028, Україна*

³*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»
пр. Перемоги, 37, Київ, 03056, Україна
e-mail: d.v.stefanyshyn@gmail.com*

Будь-яка потенційно небезпечна господарська діяльність, яка пов'язується зі значним впливом на довкілля, завжди виправдовувалася метою поліпшення матеріальних і соціально-економічних умов життя людей, незважаючи на ризики природокористування [1-4]. В сучасних умовах, за реалізації концепції «стійкого» (або «сталого») (sustainable) розвитку, важливою вимогою щодо господарської діяльності, яка здатна негативно впливати на довкілля, є задоволення не лише економічних чи соціально-економічних, а й екологічних та соціально-екологічних критеріїв [1-3]. Досягнення соціальної стабільності та збереження якості довкілля на основі пошуку компромісних, екологічно безпечних альтернатив, з врахуванням різних ризиків, є таким же важливим для сучасного суспільства, які отримані економічні чи соціально-економічні вигоди від планованої діяльності [1, 4].

В цілому, концепція сталого розвитку [2] співзвучна з концепціями прийняттого [3] або ж раціонального [4] ризику в природокористуванні, адже всі вони виходять з того, що будь-яке природокористування обтяжується проблемними ситуаціями і, відповідно, ризиком [1], який має враховуватися і мінімізуватися – за рахунок не лише економічних інструментів та новітніх технологій, а і завдяки прийняттю більш складних (системних) управлінських рішень, зокрема тих, що орієнтуються на комплексне використання природних ресурсів, перерозподіл ресурсів і можливостей, врахування різних ризиків, зокрема і ризику невикористаних можливостей [1, 4], на диверсифікацію техногенного ризику на нових умовах – соціальної справедливості і збереження довкілля [1-4].

Сучасна суспільна думка докорінно змінила вимоги до потенційно небезпечних видів природокористування та господарчої діяльності у бік їх екологізації («озеленення», greening). Нині, громадськість вимагає розглядати більш широкий спектр альтернатив господарювання і використання природних ресурсів. Інакше при прийнятті рішень неминуче виникатиме конфлікт між інтересами місцевих громад і суб'єктами господарювання, які орієнтуються на споживання та трансформацію природних ресурсів, забруднюють довкілля тощо.

З метою законодавчого забезпечення в країні максимальної прозорості в усіх питаннях, що стосуються екологічної експертизи планованої діяльності, яка здатна завдавати шкоди довкіллю, та залучення широкої громадськості до прийняття рішень, пов'язаних з потенційно небезпечною діяльністю, 23 травня 2017 р. було прийнято Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» [5] (далі – Закон про ОВД, Закон). Над його імплементацією у вітчизняне законодавче поле протягом тривалого часу наполегливо працювали вітчизняна екологічна та юридична спільноти [6, 7]. Закон [5] встановив «правові та організаційні засади оцінки впливу на довкілля, спрямованої на запобігання шкоді довкіллю, забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів». З його прийняттям Україна формально виконала вимоги підписаної ще в 1998 р. та ратифікованої Верховною Радою в 1999 р. Орхуської конвенції («Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля» [9]).

Втім, «Закон працює, проблеми залишаються» [10]. В багатьох випадках уповноважені органи державної влади під час екологічної експертизи планів та проектів, що можуть завдавати надмірної шкоди довкіллю, надають перевагу інвестиціям і стають на бік суб'єктів господарювання, в тому числі і всупереч думці місцевих громад і не зважаючи на низьку якість проведених оцінок впливу на довкілля (ОВД) [11]. Одним з прикладів такого підходу є рішення за результатами ОВД планованої діяльності від міжнародної корпорації Kronospan, визначеної як «Реконструкція промислового комплексу будівель і споруд під підприємство деревообробної промисловості за адресою: Рівненська область, Рівненський район, с. Городок, вул. Барона Штейнгеля, 4а» (номер справи в Єдиному реєстрі 20198144297) [12]. При ознайомленні з матеріалами звіту з ОВД нами було виявлено ряд відступлень від вимог Закону [5], неврахування суб'єктом господарювання очевидних та ймовірних небезпек для життєдіяльності місцевого населення та стану довкілля, неповноту та неоднозначність представленої інформації, яка є необхідною для обґрунтування об'єктивних висновків щодо впливів і їх наслідків. В звіті з ОВД присутні суперечливі оцінки щодо експозиції впливів та інші недоліки, які, на нашу думку, перешкоджали прийняттю адекватного рішення щодо безпечності заявленої планованої діяльності уповноваженим органом в особі «Управління екології та природних ресурсів Рівненської обласної державної адміністрації».

Згідно з повідомленням в Єдиному реєстрі [12] від 16 серпня 2019 р (номер справи 20198144297) заявлена планована діяльність мала здійснюватися ТОВ «Технопривід Інвест Груп». Плановану діяльність було віднесено до «другої категорії видів планованої діяльності та об'єктів, які можуть мати значний вплив на довкілля та підлягають оцінці впливу на довкілля» (Стаття 3, п. 3) [5]. В процесі підготовки звіту з ОВД «зауважень і пропозицій від громадськості до планованої діяльності, обсягу досліджень та рівня деталізації інформації, що підлягає включенню до звіту з оцінки впливу на довкілля не надходило». Однозначно стверджувати, що це сталося через недостатнє інформування місцевої громади (в першу чергу, с. Городок), чи жителів м. Рівного та інших навколишніх сіл, про характер планованої діяльності та можливі її наслідки для довкілля, ми не можемо. Втім, в повідомленні про плановану діяльність 16.08.2019 р. було вказано місцевий суб'єкт господарювання (ТОВ «Технопривід Інвест Груп»), а не компанію Kronospan UA, яка її насправді планувала проводити, що зрештою і виявилось в процесі громадського обговорення звіту з ОВД.

Звіт з ОВД щодо планованої діяльності було оприлюднено через три з половиною місяці (06.12.2019 р.) після поданого в Реєстр повідомлення (16.08.2019 р.). Його громадське

обговорення проводилося лише в с. Городок, Рівненського р-ну [12], на території якого мало розміщуватися потенційно небезпечне виробництво. При цьому громадські обговорення в інших навколишніх населених пунктах (рис. 1), включно і м. Рівне, які, через близьке розташування до підприємства (3-5 км) також потенційно можуть зазнавати шкідливих впливів від планованої діяльності, не було передбачено. Слід також зазначити, що підготовчі роботи, що стосуються планованої діяльності, на момент обговорення звіту з ОВД, тобто до прийняття остаточного рішення уповноваженим органом, вже проводилися. Серед них були і небезпечні для довкілля роботи, такі як: вибухові, поводження з промисловими відходами, забрудненими ґрунтами та продуктами руйнування конструкцій будівель і споруд.

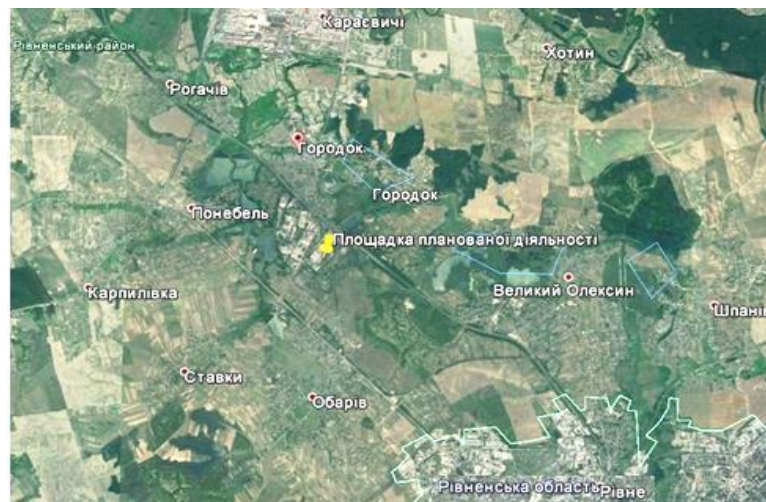

Рисунок 1. Ситуаційна карта розміщення площадки планованої діяльності корпорації Kronospan в с. Городок, Рівненської області (з Google Earth)

При дослідженнях використовувались офіційні матеріали, представлені в справі [12]. В якості методів дослідження застосовувалися: загальнонаукові методи наукового пізнання природних процесів та виконання функцій і задач управління складними системами; методи системно-структурного та абстрактно-логічного аналізу, теорії надійності і теорії ризику; сучасні геоінформаційні технології та геоінформаційні моделі.

Серед основних зауважень до ОВД, які, на нашу думку, мали враховуватися при прийнятті рішення щодо допустимості заявленої планованої діяльності виділяються такі.

1. *Ігнорування територіальних альтернатив.* Згідно Закону (стаття 6) [5] звіт з ОВД має включати «опис виправданих альтернатив (наприклад, географічного та/або технологічного характеру) планованої діяльності, основних причин обрання запропонованого варіанта з урахуванням екологічних наслідків». Для об'єктивності ОВД опис та аналіз виправданих альтернатив, не лише технічних, а і географічних (територіальних), є надзвичайно важливим. Цим показується ставлення суб'єкта господарювання до проблем охорони довкілля та інтересів місцевих громад [11]. У звіті не розглянуто жодної територіальної альтернативи, окрім апіорі економічно вигідного для суб'єкта господарювання варіанта – в межах існуючого промислового вузла с. Городок, що використовувався ТОВ «Технопривід Інвест Груп» на правах власності. При цьому переслідувались прагматичні економічні інтереси корпорації Kronospan: близькість до залізниці; можливість використання розташованих поряд електричної підстанції 110/10 кВ та артезіанських свердловин тощо. При цьому підприємство,

де прогноуються значні викиди забруднюючих речовин (див. нижче таблицю), розміщується в 3-4 км від м. Рівне, практично по центру приміської сільської агломерації (рис. 1), населення якої складає щонайменше 25 тис. жителів.

Слід зазначити, що цілком виправдана з соціально-екологічної точки зору територіальна альтернатива, за якої потенційно-небезпечне підприємство могло розміститися не в безпосередній близькості до численних населених пунктів (зокрема і м. Рівне), існує, й обговорювалась на зустрічі керівництва області з громадськістю.

Таблиця.

**Викиди забруднюючих речовин 1-4 класу небезпеки
від об'єкта планованої діяльності (за даними звіту з ОВД [12])**

Найменування речовини	Код (клас небезпеки*)	Об'єм викидів, т/рік
Оксид вуглецю	337 (4)	1195,0
Діоксид азоту	301 (3)	988,0
Зважені речовини	2902 (4)	618,0
Формальдегід	1325 (2)	11,4
Аміак	303 (4)	1,5
Ангідрид сірчистий	330 (3)	0,1
Фенол	1071 (2)	0,073
Бензин (в перерахунку на вуглець)	2704 (4)	0,03
Заліза оксид (в перерахунку на залізо)	123 (3)	0,017
Сірчана кислота	322 (2)	0,008
Вуглеводні насичені (органічний вуглець)	2754 (4)	0,005
Соляна кислота	316 (2)	0,004
Сажа	328 (3)	0,003
Толуол	621 (3)	0,002
Сполуки марганцю (в перерахунку на двоокис)	143 (2)	0,0009
Сполуки хрому (в перерахунку на триоксид)	203 (1)	0,00003

* Класи небезпеки речовин: 1 – надзвичайно небезпечні; 2 – високонебезпечні; 3 – помірно небезпечні; 4 – малонебезпечні

2. *Неврахування природних особливостей рельєфу.* Більшість населених пунктів, які зазнаватимуть впливу від майбутнього підприємства, знаходяться не лише в безпосередній близькості до нього, а й в зоні складного, пересіченого рельєфу. Зокрема, як відмічається в звіті з ОВД [12], має місце «загальний нахил території – в північному напрямку – до долини річки Устя», де в природній улоговині, яка характеризується своєрідним місцевим мікрокліматом, розміщується с. Городок (рис. 2).

**Рисунок 2. Вид на прилеглу територію впливу планованої діяльності
із південно-західного боку (геоінформаційна модель)**

Велика кількість понижень рельєфу, які можуть сприяти утворенню «застійних зон», мають місце і в с. Обарів, В. Олексині, Шпанові та в м. Рівне. Перепад висот у м. Рівне, куди, відповідно до рози вітрів, з великою імовірністю можуть поширюватися шкідливі викиди виробництва в атмосферу, сягає 55 м (мінімальна відмітка – 180 м, максимальна – 235 м).

3. *Недооцінка екологічних і соціальних наслідків планованої діяльності.* Характер улоговини долини річки Устя, де розташовується с. Городок, додає з північної сторони високий крейдовий масив – на відстані 1,6 км від якого на південь має розміщуватися підприємство. На території масиву створено ботанічний заказник загальнодержавного значення «Вишнева гора», де охороняється біля 100 видів рідкісних видів рослин. Наскільки вплине планована діяльність на стан заказника – невідомо. Спеціалізовані дослідження, які б дозволили прояснити ситуацію, не проводилися. Крім того, мікроклімат території, де розташовується с. Городок, сприяє агрокультури овочівництва, чим донедавна з успіхом користувалася місцева громада. Однак, ця особливість рельєфу може стати й причиною, яка здатна посилити загрози життєдіяльності жителів села через викиди підприємства – не лише через викиди потенційно небезпечних речовин різного класу (див. вище таблицю). За рахунок температурної інверсії та в умовах безвітряної погоди значну небезпеку для життя людей можуть складати і значні викиди діоксиду вуглецю (вуглекислого газу), які згідно [12], прогноуються до 677000 т/рік (тобто біля 1850 тон за добу).

4. *Непередбачуваність належного поводження з відходами виробництва.* Ризики поводження з потенційно небезпечними для довкілля відходами (серед яких «... клеї зіпсовані, забруднені або неідентифіковані, їх залишки, код 2000.1.2.15, 2 клас, кількістю 1160 т/рік»; «зола летка, код відходу 9010.2.9.04, 4 клас, до 6806 т/рік»), які технологічно не перероблятимуться на підприємстві, переадресовуються на місцеві служби, які можуть бути некомпетентними щодо адекватного з ними поводження. Відповідно, з'являться нові, непередбачувані загрози значного, додаткового до заявленого, забруднення атмосферного повітря і територій продуктами їх розкладання та розвіювання при переміщенні та складуванні на діючому полігоні на північно-східній околиці м. Рівне, біля с. Бармаки та с. Малий Житин, розташованих на значній відстані від площадки планованої діяльності.

5. *Неврахування всіх факторів довкілля, які ймовірно зазнають впливу з боку планованої діяльності.* Згідно з Законом [5] при ОВД важливо забезпечити належний опис і вичерпний аналіз всіх факторів, які ймовірно зазнають впливу від планованої діяльності. Втім, в представленому звіті ОВД проігноровано навіть ті фактори, які є цілком очевидними, щоб приймати їх до уваги. Серед них, наприклад, такі: 1) на відстані близько одного кілометра від підприємства знаходиться школа с. Городок; 2) те ж саме, на відстані близько 1,6 км знаходиться ботанічний заказник загальнодержавного значення «Вишнева гора»; 3) що стосується парникових газів, то викиди лише вуглекислого газу прогноуються до 677000 т/рік. Належного врахування в якості факторів довкілля, які з високою ймовірністю зазнають впливу з боку планованої діяльності заслуговують також: 1) використання в технологічних процесах води питної якості, яка надходить з артезіанських свердловин (до 300 м³ на добу); 2) скид дощових стічних вод в р. Устя (середньорічна витрата цих вод складає біля 0,26 м³/с, тоді як спостережена найменша витрата періоду відкритого русла – лише 0,19 м³/с); 3) територіально обумовлена агродіяльність жителів с. Городок (зауваження, що при ОВД на це не зважили, автори звіту порахували «некоректним»).

6. *Велика кількість незалежних джерел викидів.* Загальна кількість незалежних джерел викидів, про які заявлено в звіті з ОВД, складатиме в сукупності 93 одиниці, з них більше 40 джерел безпосередньо пов'язані з технологічними процесами на підприємстві. Така велика кількість джерел викидів забруднюючих речовин унеможливить належний їх моніторинг та контроль. При великій кількості незалежних джерел викидів складно також забезпечити і достатню системну ефективність (надійність) очистки викидів від надмірних забруднень.

7. *Неврахування негативних впливів, пов'язаних з аварійними та надзвичайними ситуаціями.* Такі ситуації, які можуть пов'язуватися з функціонуванням різних потенційно небезпечних об'єктів складі підприємства (зокрема, енергетичної установки потужністю 25 МВт), можуть виникати з різних причин (наприклад, при неналежному поводженні з відходами, див. п. 4), розвиватися за різними сценаріями – як в часі, так і в просторі. Негативні впливи на довкілля при аваріях та інших нештатних ситуаціях на підприємстві можуть посилюватися за рахунок незадовільних кліматичних та інших природних факторів (зокрема, рельєфу, див. п. 2). Реципієнтами ризику при цьому можуть бути не лише працівники підприємства, а й місцеві жителі (в тому числі і учні місцевої школи).

8. *Відсутність об'єктивних даних про поточний стан довкілля.* При прогнозуванні впливу на довкілля планованої діяльності використовувалися недостатньо об'єктивні дані щодо так званих «фонових» концентрацій забруднюючих речовин, зокрема в атмосферному повітрі, оскільки необхідний для цього гідрометеорологічний моніторинг в с. Городок не проводився. Слід зазначити, що на місці площадки, на якій розміщують підприємство концерну «Kropospan», тривалий час вже працювали шкідливі для довкілля виробництва. Неподалік від с. Городок (в кількох кілометрах на північний захід) працює гігант хімічної промисловості ПАТ «Рівнеазот» OSTCHEM. Існують і інші джерела забруднень, в тому числі і не обліковані. Все це викликає певні застереження щодо того, що дійсні сумарні концентрації небезпечних забруднюючих речовин можуть перевищувати задекларовані в звіті з ОВД значення, в тому числі і граничнодопустимі концентрації.

Перераховані вище зауваження до ОВД є критично важливими. Зокрема, жодні переваги економічного характеру не можуть слугувати аргументом на користь територіальної альтернативи, яка є апіорі більш небезпечною для життєдіяльності людини і довкілля.

Література:

1. Вітлінський В.В., Верченко П.І., Сігал А.В., Наконечний Я.С. Економічний ризик: ігрові моделі. [За ред. В.В. Вітлінського]. Київ: КНЕУ. 2002. 446 с.
2. Згуровський М.З. Сталий розвиток у глобальному і регіональному вимірах: аналіз за даними 2005 р. Київ : Політехніка. 2006. 84 с.
3. Лисиченко Г.В., Забулонов О.Л., Хміль Г.А. Природний, техногенний та екологічний ризики: аналіз, оцінка, управління. Київ : Наукова думка, 2008. 544 с.
4. Стефанишин Д.В., Стефанишина-Гаврилюк Ю.Д. Оптимізація структури інвестиційного портфеля в природокористуванні на підставі попарного порівняння альтернатив з врахуванням ризику невикористаних можливостей. *Системні дослідження та інформаційні технології*. 2017. №3. С. 107-116. DOI: 10.20535/SRIT.2308-8893.2017.3.10.
5. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України № 2059-VIII від 23.05.2017. Офіційний вісник України. 2017. №50. С. 5. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 29, ст. 315. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19>.
7. Андрусевич А.О. Оцінка впливу на довкілля в Україні: вирішення проблеми по-європейськи. Аналітичний документ. 2011. 18 с.
8. Оцінка впливу на довкілля та участь громадськості: аналітичний порівняльний огляд європейського й українського законодавства та рекомендації щодо впровадження європейських стандартів в Україні. [За наук. ред. Д. Скрильнікова та Є. Алексеевої]. Львів : ЕПЛ. 2013. 96 с.
9. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015.
10. Сидор В.Д. Оцінка впливу на довкілля: Закон працює, проблеми залишаються. *Підприємництво, господарство і право. Екологічне право*. 2018. №6. С. 142-146.
11. Стефанишин Д.В., Власюк Ю.С. Деякі критичні зауваження щодо практичної реалізації Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» у малій гідроенергетиці. *Гідроенергетика України*. 3-4. 2019. С. 22-30.
12. Єдиний реєстр з оцінки впливу на довкілля. Товариство з обмеженою відповідальністю «Технопривід Інвест Груп» Рівненська обл., Рівненський р-н, с. Городок, вул. Барона Штейнгеля, 4а (номер реєстраційної справи 20198144297). Retrieved from <http://eia.menr.gov.ua/uk/cases?number=20198144297>.